

ANDRZEJ BRONK, STANISŁAW MAJDAŃSKI
Lublin

STANISŁAW KAMIŃSKI
FILOZOF, METODOLOG I HISTORYK NAUKI

Stanisław Kamiński (1919-1986), filozof, metodolog i historyk nauki, odbył studia filozoficzno-teologiczne (1938-1946) w seminariach duchownych w Janowie Podlaskim i Siedlcach. Kontynuował je na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, gdzie (1949) obronił rozprawę doktorską, *Fregego system aksjomatyczny logiki zdań w świetle współczesnej metodologii nauk dedukcyjnych*. W 1957 roku został kierownikiem Katedry Metodologii Nauk (pierwszej o tej nazwie w Polsce, utworzonej w 1952 roku przez J. Iwanickiego) na Wydziale Filozoficznym KUL, w 1958 docentem, w 1965 profesorem nadzwyczajnym, w 1970 profesorem zwyczajnym. Wieloletni dziekan Wydziału Filozofii KUL, kierownik sekcji filozofii teoretycznej, redaktor naczelny *Encyklopedii katolickiej*, był współtwórcą – od strony metodologicznej – podstaw filozofii „szkoły lubelskiej”.

Publikacje S. Kamińskiego obejmują ponad 335 pozycji¹. Za jego życia ukazały się trzy książki: *Gergonne'a teoria definicji* (Lublin 1958), *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk* (Lublin [1961] 1992⁴) oraz [wspólnie z M. A. Krąpcem] *Z teorii i metodologii metafizyki* (Lublin 1962). Dotychczas wydano pięć tomów *Pism wybranych*: t. I, *Jak filozofować?* (do druku przygotował Tadeusz Szubka, Lublin 1989); t. II, *Filozofia i metoda. Studia z dziejów metod filozofowania* (do druku przygotował Józef Herbut, Lublin 1993); t. III, *Metoda i język. Studia z semiotyki i metodologii nauk* (do druku przygotowała Urszula M. Żegleń, Lublin 1994); t. IV, *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*

¹ Bibliografia prac Stanisława Kamińskiego, zestawili Anna I. Buczek i Tadeusz Szubka, w: *Nauka i mądrość. Księga ku czci Księdza Profesora Stanisława Kamińskiego*, „Roczniki Filozoficzne”, 35 (1987), z. 1, s. 9-47.

(do druku przygotował Andrzej Bronk, Lublin 1992⁴); t. V: *Światopogląd – Religia – Teologia* (do druku przygotowali Monika Walczak i Andrzej Bronk, Lublin 1998)².

Do głównych dziedzin zainteresowań S. Kamińskiego należały: historia nauki i logiki, ogólna i szczegółowa metodologia nauk, metodologia filozofii, semiotyka (m. in. średniowieczna) oraz teologia. Najważniejszych swych osiągnięć upatrywał w dziedzinie teorii nauki (nauk przyrodniczych) i metodologii filozofii klasycznej, zwłaszcza w badaniach nad metodą i językiem metafizyki³. Podał metodologiczną charakterystykę takich dyscyplin filozofii klasycznej, jak metafizyka ogólna, antropologia filozoficzna, etyka, filozofia religii, filozofia dziejów i nauki religiologiczne. Zajmował się początkami indukcji matematycznej (u schyłku średniowiecza i w początkach czasów nowożytnych), nowożytnymi dziejami teorii definicji (Th. Hobbes, B. Pascal, J. Locke, E. B. de Condillac, J. D. Gergonne) i teorią rozumowań, strukturą i rozwojem teorii naukowej, metodą dedukcyjną (B. Pascal, G. W. Leibniz, G. Frege) oraz osiągnięciami logiki i filozofii nauki w Polsce.

S. Kamiński był umysłowością encyklopedyczną, erudycyjno-historyczną, nastawioną na zbieranie każdego ważnego szczegółu na dany temat, ale również harmonizującą, wypośrodkowującą, asymilującą, klasyfikującą i systematyzującą. Charakterystycznym rysem podejścia S. Kamińskiego jest osobliwy historyzm, polegający na nawiązywaniu do dziedzictwa przeszłości oraz najnowszych osiągnięć logiki i filozofii nauki. W dziejach szukał inspiracji dla stawianych przez siebie problemów, częściowego potwierdzenia słuszności proponowanych rozwiązań oraz kontekstu rozumienia diskutowanych zagadnień. Duży walor dydaktyczny ma pogląd S. Kamińskiego, że wszechstronny opis i wyjaśnienie badanego zjawiska wymagają uwzględnienia jego genezy, struktury i funkcji.

S. Kamiński przyznawał się do głównie dwu tradycji filozoficznych: filozofii klasycznej⁴ oraz analitycznej, zarówno w wydaniu scholastyki, jak i szkoły lwowsko-warszawskiej. Pierwszej – realistycznej teorii bytu i poznania, jak również historii filozofii – zawdzięczał filozoficzne i historyczne, drugiej zaś logiczne i metodologiczne zainteresowania nauką. W swym rozwoju filozoficzno-metodologicznym przeszedł trzy znamienne etapy: od postawy niemetafi-

² W przygotowaniu jest tom VI *Pism wybranych*, zawierający prace S. Kamińskiego z filozofii praktycznej.

³ Stanisław Kamiński. *Autobiogram i bibliografia*, „Ruch Filozoficzny”, 42 (1985), s. 106-112.

⁴ Andrzej Bronk, Stanisław Majdański, *Klasyckość filozofii klasycznej*, „Roczniki Filozoficzne”, 39-40 (1991-1992), z. 1, s. 367-391.

zycznej, ufnej w możliwości logiki formalnej, do prometafizycznej i metodologiczno-filozoficznej oraz ostatecznie do wyraźnie filozoficznej i mądrościowej. W pierwszym okresie akceptował i dość wiernie naśladował teorię nauki logicznego empiryzmu, którą potem modyfikował popperyzmem, wzmocnionym – w celu uniknięcia sceptycyzmu – intelektualizmem: poglądem o istnieniu intelektu (*intellectus primorum principiorum*), specjalnej władzy poznawczej obok dyskursywnego rozumu i zmysłów.

S. Kamiński był umysłem wszechstronnym i głębokim, między innymi dzięki filozoficznemu osadzeniu swych poglądów. Przyjmował szeroką koncepcję poznania oraz odznaczał się postawą maksymalistyczną, zarówno co do zakresu podejmowanych zagadnień, jak i proponowanych rozwiązań. Interesując się aktualnymi i ważnymi zjawiskami w filozofii współczesnej oraz rysując swe programy metodologiczne, szukał inspiracji i filozoficznych podstaw do swych badań nad pojęciem nauki w wywodzącym się od Arystotelesa ideale filozofii klasycznej, z którym identyfikował się stopniowo coraz mocniej. Domagając się uprawiania filozofii z kulturą metodologiczną, czynił to w intencji rozwoju filozofii klasycznej.

Metodologiczne zainteresowania S. Kamińskiego cechuje podejście filozoficzne i historyczne. Pielęgnował ideał poznania racjonalnego. Zgodnie z filozofią klasyczną upatrywał natury człowieka w istnieniu jako *ens rationale*, istoty realizującej się w bezinteresownym poszukiwaniu prawdy teoretycznej, której najwyższym wyrazem jest filozofia. Podkreślał epistemologiczny i metodologiczny pluralizm wiedzy ludzkiej. Rozróżniał w poznaniu stronę materialną i formalną (forma przekazu), przyjmując, że ta ostatnia przejawia się jako forma logiczna w formalnych procedurach naukowych procesów poznawczych, to jest w naukowej metodzie i naukowym języku. Podejmując próby metodologicznej charakterystyki różnych typów wiedzy ludzkiej, S. Kamiński odróżniał – oprócz wiedzy potocznej, leżącej u podstaw każdego innego typu wiedzy – wiedzę naukową, filozoficzną i teologiczną. Są one niesprowadzalne do siebie, bo mają własne pytania, odmienne cele i metody. Ich zwieńczenie stanowi wiedza mądrościowa, która jest czymś więcej niż mechanicznym uogólnieniem poszczególnych typów wiedzy. Rysując koncepcję teologii, rozróżniał jej wersję rewelacjonistyczną i racjonalistyczną: jako rewelacjonizację świata lub racjonalizację prawd wiary.

Przeniknięty był ideą usługowego charakteru metodologii i filozofii. Zajmował się nie tylko metodologicznym (formalnym) wymiarem nauki (na przykład językiem naukowym, metodą naukową, strukturą nauki), lecz także epistemologicznym i ogólnokulturowym. Zgodnie z przesłaniem szkoły lwowsko-warsza-

wskiej, podkreślał potrzebę refleksji metodologicznej w każdym typie pracy naukowej oraz krzewienia kultury ogólnologicznej, której przejawem są czynności wiedzotwórcze: stawianie pytań, definiowanie, odróżnianie, logiczne porządkowanie, rozumowanie lub dyskutowanie. Racjonalne, krytyczne i odpowiedzialne uprawianie każdego z istniejących typów wiedzy jest decydujące dla intersubiektywnej sensowności i sprawdzalności ich wyników (teorii).

S. Kamiński uprawiał nie tylko metodologię filozofii, lecz również rodzaj filozofii metody naukowej. Przyjmował, że jednym z głównych zadań refleksji metateoretycznej jest badanie (na ogół niejawnych) założeń filozoficznych i metodologicznych, na których opiera się nauka, a także krytyka prób skrajnie ideologicznego wykorzystywania nauki do celów nienaukowych. Mimo tezy o autonomiczności filozofii, podkreślał wzajemną zależność między filozofią a naukami empirycznymi, chociaż nie wyjaśnił dokładnie charakteru tej zależności⁵. Nie tylko koncepcja filozofii zależy od panującej w danym czasie koncepcji nauki, lecz również uprawianie nauki jest uwarunkowane filozoficznie. Na przykład metafizyka, wyjaśniając, czy świat jest monistyczny czy pluralistyczny, daje tym samym ostateczne epistemologiczne podstawy poznaniu naukowemu. Filozofia jest obecna zarówno w samej nauce, jak i w poglądach na naukę (w teorii nauki). „Wolne od założeń badanie jest metodologicznym mitem”⁶, gdyż za każdą wielką teorią naukową stoi jakaś filozofia, najczęściej nie uświadamiana przez jej twórcę⁷. Z tej racji nie można uprawiać filozofii nauki bez jakiejś filozoficznej prekoncepcji samej nauki, zwłaszcza traktować afilozoficznie przedmiotu nauki.

Zgodnie z tradycją szkoły lwowsko-warszawskiej, na określenie własnych zainteresowań nauką S. Kamiński używał początkowo terminu *metodologia nauk*. Potem, pod wpływem filozofii anglosaskiej, odchodził od niego na rzecz terminu *filozofia nauki*, a nawet *teoria nauki*. Nie zawsze konsekwentnie odróż-

⁵ W artykule *Filozoficzne uwarunkowania rewolucyjnej idei Mikołaja Kopernika* (w: *Metoda i język. Studia z semiotyki i metodologii nauk*, Lublin 1994, s. 267-282), S. Kamiński pokazuje, że głównymi czynnikami, które zadecydowały o rewolucyjności idei Kopernika i zapoczątkowały przemianę nie tylko w astronomii, lecz także w nauce w ogóle, były przede wszystkim ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne presupozycje *De revolutionibus*. Podobnie na przykładzie *Ockhama koncepcji wiedzy przyrodniczej* (tamże, s. 255-156) stawia tezę, że w XIV w. istotną rolę w nowym sposobie traktowania wiedzy przyrodniczej odegrały nie tyle nowe odkrycia i nowe zaobserwowane fakty, ile „przeobrażenia w samym stylu myślenia badaczy” (tamże, s. 258), spowodowane między innymi rodzącymi się na przełomie XIII i XIV wieku prądami filozoficznymi.

⁶ *Nauka i metoda*, s. 201.

⁷ Tamże, s. 7.

niał metodologię *nauki* (niekiedy używał terminu *ogólna metodologia nauki*), badającą to, co wspólne wielu naukom, od *metodologii nauk* (*szczegółowej metodologii nauk*), zajmującej się osobliwościami poszczególnych nauk. Odróżniał dwa zasadnicze znaczenia terminu *metodologia nauki*: 1. Wąskie (poniekąd klasyczne i częściowo neopozytywistyczne, w sensie logicznej teorii nauki) jako teorii metod uprawiania nauki, posługującej się „głównie metodą logicznej analizy i rekonstrukcji czynności badawczych oraz ich kodyfikacji”; zmierza ona „do konstrukcji ogólnych modeli optymalnego (racjonalnego i sprawnego) postępowania naukowego oraz ich uzasadnienia ze względu na cel, jaki stawia sobie nauka. Jest więc dyscypliną opisową, wyjaśniającą i praktyczną, bo usprawiedliwia naukowe metody rekonstruowane lub projektowane”⁸. 2. Szerokie, w sensie filozofii (teorii) nauki jako całości filozoficznych, logicznych i humanistycznych zainteresowań fenomenem nauki.

Pewne kłopoty sprawiało S. Kamińskiemu uporządkowanie znaczeń terminu *filozofia nauki*. Wyróżniał co najmniej trzy – dwa metaprzmiotowe i jedno przedmiotowe – jego znaczenia: 1. Najszerze (anglosaskie i scjentystyczne), w którym filozofia nauki mieści się „na pograniczu uprawiania filozofii i nauk szczegółowych. Należy zarazem do filozofii, logiki i metanauk, a może mieć charakter ściśle filozoficzny (np. epistemologiczny), bardziej humanistyczno-praktyczny (np. naukoznawstwo) albo głównie formalny (np. czysto logiczna teoria nauki)”. Obejmuje ona „ogólną metodologię nauk i semiotykę logiczną, metodologię nauk przyrodniczych i filozofię przyrody oraz metodologię humanistyki i metodologię filozofii”⁹. 2. Węższe i właściwe (klasyczne), gdy nazwa *filozofia nauki* oznacza teorię nauki rozpatrywanej jako byt, teorię poznania naukowego (w aspekcie jego źródeł, możliwości i granic) oraz teorię ostatecznościowo wyjaśniającą naukę jako dziedzinę kultury (zwłaszcza pozycję nauki w kulturze i jej rolę we współczesnym świecie). 3. Przedmiotowe, gdy filozofia

⁸ *Nauka i metoda*, s. 44. Sposób rozumienia metodologii nauk przez S. Kamińskiego oddaje jego kursoryczny wykład, *Ogólna metodologia nauk*, prowadzony przez prawie czterdzieści lat dla wszystkich niemal studentów uniwersytetu, obejmujący zagadnienia ogólnologiczne (semiotykę, teorię definicji, teorię rozumowań, teorię antynomii i erystykę) oraz teorię metod naukowych (metodologię nauki w wąskim sensie) i teorię nauki, poświęconą dziejom pojęcia nauki, przedmiotowi, celowi i strukturze nauki, typologii nauk i charakterystyce poszczególnych typów nauk.

⁹ S. K a m i ń s k i, *Filozofia nauki w Polsce w latach 1973-1982 (Wstępna ocena działalności badawczej)*, „Roczniki Filozoficzne”, 32(1984), z. 1, s. 241. Podobnie co do metodologii nauki S. Kamiński przestrzega przed mieszaniem (*ogólnej*) *filozofii nauki*, która „bada to, co jest naukom wspólne”, z (*szczegółową*) *filozofią nauk*, badającą „to, co osobliwe dla poszczególnych nauk” (*Nauka i metoda*, s. 40). Por. również t e n ż e, *Filozofia nauki*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. V, Lublin 1989, s. 261-264.

nauki analizuje na przykład, czym są materia, przestrzeń, cel, funkcjonalizm, determinizm.

Z wielu powodów S. Kamiński był przekonany o potrzebie i zasadności uprawiania wielu różnych typów badań nad nauką. Sprzyja to rozumieniu jej znaczenia i miejsca w kulturze (np. mentalności scjentystyczno-technicznej i kultu ekspertów), teoretycznemu wyjaśnieniu natury i podstaw wiedzy naukowej, poznawczych roszczeń nauki¹⁰, pokazaniu integrującej roli refleksji metodologicznej dla unifikacji specjalistycznych dyscyplin naukowych i współpracy między naukowcami, jak również podkreśleniu praktycznej ważności świadomości metodologicznej dla poszczególnych nauk, jak np. filozofii, dla której jest ona często jedynym narzędziem samokontroli.

Porządkując typologicznie nauki o nauce „wedle tego, w jakim aspekcie ontycznym i jaką metodą badają one nauki”¹¹, S. Kamiński doszedł do charakterystycznej typologii, wyróżniając trzy główne typy nauk o nauce: humanistyczne (historia, socjologia, psychologia, ekonomia i polityka nauki), filozoficzne (ontologia, epistemologia, wąsko pojęta filozofia nauki i filozofia kultury) oraz formalne (logika języka naukowego, logika formalna, teoria rozumowań stosowanych w nauce oraz metodologia nauki). Uznając, że wybór terminów: *metodologia nauki*, *teoria nauki* i *filozofia nauki* na określenie badań nad nauką „jest sprawą zwyczaju narodowego, a nawet konwencji”¹², podkreślał, że badanie natury nauki winno uwzględnić wszystkie jej aspekty: logiczny, humanistyczny i filozoficzny. Główna jednak rola przypada podejściu filozoficznemu (epistemologicznemu).

Swe metodologiczne zainteresowania, którym podporządkowane były badania historyczne, S. Kamiński kieruje głównie ku filozoficznemu, a dokładniej epistemologicznemu wymiarowi nauki. Z tej racji postulował filozofię nauki jako odrębną (autonomiczną) dyscyplinę dotyczącą ontycznych i epistemologicznych podstaw nauki. Sam uprawiał filozofię (metodologię) nauki z zamiarem ustalenia zewnętrznych i wewnętrznych założeń nauki oraz zrozumienia różnych koncepcji nauki przez „prześwietlenie” ich od strony filozofii klasycznej, będącej stałym punktem odniesienia. Dostrzegając wieloznaczność (analogiczność) podstawowych pojęć filozoficznych i metodologicznych, uważał, że zadanie metodologa

¹⁰ „Zagadnienie epistemologiczne wiąże się z determinacją najbardziej wartościowego poznania, jakim jest poznanie naukowe, z uwagi na jego genezę, strukturę i dynamikę” (*Nauka i metoda*, s. 23).

¹¹ Tamże, s. 35.

¹² Tamże, s. 40, przyp. 41.

polega między innymi na ujawnianiu tej wieloznaczności i możliwie niezaangażowanej, bezstronnej ocenie poznawczej (formalnej) wartości tez, wypowiedzianych przez różne nauki i typy filozofii. Chociaż metodolog jako metodolog nie dostarcza bezpośrednio merytorycznych odpowiedzi na pytania stawiane przez naukowców i filozofów, to jednak – uzbrojony w narzędzia, których dostarcza rozwój logiki i metodologii – dysponuje on możliwością zbadania i ujawnienia założeń, leżących u podstaw rozwiązań danego problemu, oraz oceny logicznej i metodologicznej wartości proponowanych tez i formalnej poprawności ich uzasadnień.

„Faktem nauki” S. Kamiński interesował się na wielu płaszczyznach: opisowej, wyjaśniającej, wartościującej i normatywnej. Podkreślał znaczenie nauki jako ważnego zjawiska kulturowego i społecznego. Optymistycznie wierzył w poznawcze możliwości człowieka i uważał naukę za naturalne przedłużenie poznania potocznego oraz wybitne osiągnięcie poznawcze człowieka. Metodologiczne cele S. Kamińskiego były częściowo normatywne. Dysponując w ramach filozofii klasycznej pojęciem wiedzy jako *epistème*, chciał między innymi ustalić metodologiczne standardy wiedzy naukowej oraz podstawowe procedury naukowej i metodologiczne („twarde jądro nauki”), które kształtowały praktykę naukową, nawet jeżeli naukowcy nie zdawali sobie z nich wyraźnie sprawy.

Klasycznie S. Kamińskiego interesowało to, co stałe w zmiennych kolejach rozwoju nauki i pojęcia nauki. To zaś, zgodnie z filozofią klasyczną, nazywał naturą nauki¹³. Podkreślał to, co nauki łączy, a nie to, co je dzieli. W przeciwieństwie do tezy T. Kuhna o niewspółmierności paradygmatów uważał, że „choć było niezmiernie wiele istotnie różniących się pojęć nauki, to jednak zachowała się ich genetyczna identyczność, czyli więź między kolejnymi koncepcjami, oraz identyczność funkcjonalna, czyli stałość roli, jaką pełniły w kulturze”¹⁴. Nade wszystko niezmienny pozostaje najgłębszy sens podstawowych pytań, które organizują wysiłek poznawczy nauki. „Nauka zawsze miała metodycznie ujmować pojęciowo i wyjaśniać racjonalnie to, co dane w doświadczeniu, oraz scalać w systematyczną i pogłębioną wizję rzeczywistości poszczególne ujęcia poznawcze, aby jakoś służyły człowiekowi”¹⁵. Respektując rozliczne, wzajemne związki filozofii i nauki, przestrzegał przed „krzewieniem w nauce

¹³ Próbie zdania sprawy z tego, co w nauce stałe i zmienne, poświęcił S. Kamiński jeden z ostatnich swych artykułów, *O rozwoju teorii empirycznej*, „Roczniki Filozoficzne”, 30 (1982), z. 3, s. 129-141.

¹⁴ *Nauka i metoda*, s. 179.

¹⁵ Tamże, s. 180.

izolacjonizmu”¹⁶. Zależało mu na zaradzeniu postępującej specjalizacji i wywołanej nią poznawczej dezintegracji nauk – czy raczej rysowanego przez nie obrazu świata – przez podkreślenie jedności wiedzy naukowej, a zarazem pluralizmu i metodologicznej autonomii poszczególnych dziedzin wiedzy¹⁷.

Swe rozumienie nauki zawdzięczał S. Kamiński filozofii klasycznej oraz współczesnej filozofii nauki. Odróżniał trzy (co najmniej) pojęcia nauki: 1. Najszersze, w platońsko-arystotelesowskim sensie *epistème*, czyli dobrze uzasadnionego poznania empiryczno-racjonalnego, różnego od prawdopodobnej wiedzy doksalnej; mieszczą się tu zarówno nauki szczegółowe (logiko-matematyczne, empiryczne, realne), jak i filozofia oraz teologia. 2. Węższe, obejmujące tylko tzw. nauki szczegółowe, tj. przyrodnicze i humanistyczne (społeczne). 3. Najwęższe, odrzucane z powodu scjentyistycznego zawężenia, kiedy terminem „nauka” obejmuje się tylko nauki przyrodnicze czy wręcz zmatematyzowaną fizykę.

Naturę nauki determinował S. Kamiński w aspekcie jej przedmiotu (formalnego), celu, metody, logicznej struktury i genezy. Pytanie, czym zajmuje się nauka, jest pytaniem filozoficznym, gdyż zakłada odpowiednie rozumienie natury świata. S. Kamiński opowiadał się za pluralistycznym podejściem do rzeczywistości: pierwszorzędnym przedmiotem nauki jest świat obiektywny, ale również subiektywne stany i wytwory poznającego lub język. Najbardziej jednak diagnostycznym sprawdzianem naukowości jest metoda uprawiania nauki. Tutaj również, po odrzuceniu scjentyzmu – poglądu, że poznanie naukowe jest wzorem i miarą „doskonałości każdej innej wiedzy tak pod względem teoretycznym, jak i praktycznym”¹⁸ – S. Kamiński zajmował stanowisko pluralistyczne. Przyznając, że metoda naukowa nie jest jedna, że nie ma jednego prostego, wzorcowego sposobu uprawiania nauki i że „ze względu na różnorodność typów zagadnień i zadań badawczych trudno byłoby skonstruować uniwersalną metodę naukową jako jednolity zespół dyrektyw uprawiania wszelkiej nauki”¹⁹, przyjmował, iż różne przedmioty i cele poznania wymagają różnych metod badawczych oraz typów poznawczych zabiegów. Przejawem metodologicznego pluralizmu S. Kamińskiego jest jego antynaturalistyczne stanowisko w teorii nauk humanistycznych, w postaci tezy o ich metodologicznej odrębności od nauk przyrodni-

¹⁶ Tamże, s. 284, p. 53.

¹⁷ S. K a m i ń s k i, *O podstawach unifikacji nauk*, w: *Problemy epistemologii pragmatycznej. Materiały z posiedzeń Konwersatorium Naukoznawczego Polskiej Akademii Nauk*, Wrocław 1972, s. 107-119.

¹⁸ *Nauka i metoda*, s. 28.

¹⁹ Tamże, s. 206.

czych. Bliższe poznaniu filozoficznemu, nie spełniają one i spełnić nie mogą warunków naukowości nakładanych na nauki przyrodnicze, od których różnią się przedmiotem (świat kultury) i stąd metodą.

W ramach realizmu eksplanacyjnego S. Kamiński traktował wiedzę naukową realistycznie. Głównym zadaniem nauki jest wyjaśnienie danych doświadczenia. Poznanie naukowe pozostaje obiektywne, chociaż rzeczywistość jest dana nie tylko w bezpośredniej obserwacji, lecz także pośrednio. „Zarówno pojęciowe, jak i zdaniowe elementy specyficzne dla nauk fizykalnych nie są ani czysto doświadczalne, ani absolutnie aprioryczne”²⁰. Realizując swe zadania poznawcze, nauka wiąże za pomocą języka obserwacyjno-teoretycznego obiektywny świat i podmiotowe czynniki poznania, dlatego system naukowy powstaje jak gdyby w wyniku dialogu umysłu i faktów. Poznanie naukowe nie polega nigdy na kopiowaniu „gotowego” świata podpadającego pod zmysły, lecz na jego konstruującej interpretacji w postaci teorii naukowej.

Metodyczność nauki przejawia się w respektowaniu metodologicznych reguł, a logiczność zapewnia odpowiedni sposób formułowania i uprawomocniania twierdzeń i teorii naukowych. Najogólniej mówiąc, mają one być uzyskane „za pomocą metod wyraźnie podanych i zgodnych z regułami metodologicznymi w takim zakresie, w jakim jest to możliwe w danej dziedzinie poznania, uzasadnione w sposób intersubiektywnie kontrolowany, a zwłaszcza niezależne od stanów emocjonalno-wolitywnych oraz wyrażone w języku informacyjnym”²¹.

S. Kamiński był metodologicznym purystą i demarkacjonistą: domagał się respektowania metodologicznej autonomii poszczególnych nauk, co służy między innymi lepszej kontroli uzyskiwanych przez nie wyników. Strategia demarkacjonistyczna, odwrotnie niż u neopozytywistów, którzy wykorzystywali ją do deprecjacji filozofii, służyła mu również do obrony poznawczo wyróżnionej pozycji filozofii klasycznej. Nie był jednak demarkacjonistą skrajnym i z biegiem lat zajmował postawę bardziej wyważoną, przyjmując dynamiczny gradualizm między nauką a innymi dziedzinami poznania. Stawiając odrębne wymogi poznaniu filozoficznemu i naukowemu, przyznawał, że „trudno konkretnie wskazać, gdzie leży granica między filozofią a naukami szczegółowymi”²². Skłaniał się ku pogładowi o bliskości poznania filozoficznego i naukowego ze względu na zasadniczą jedność ludzkiego umysłu oraz analogiczny charakter

²⁰ *Pierwiastki empiryczne i aprioryczne w podstawach nauk fizykalnych*, „Roczniki Filozoficzne”, 8 (1960), z. 3, s. 49.

²¹ *O metodzie filozofii klasycznej*, „Roczniki Filozoficzne”, 34 (1986), z. 1, s. 18.

²² Tamże, s. 311, p. 54.

elementarnych procedur poznawczych we wszystkich typach poznania. Podkreślał raczej komplementarność niż specyfikę poznania filozoficznego i naukowego, uważając je za dwa sposoby realizowania tej samej ludzkiej racjonalności.

Poglądy S. Kamińskiego na miejsce i funkcję prawdy w nauce przeszły ewolucję. Był przekonany, że prawdy nie da się wykreślić z rejestru zadań nauki, jako wartości zaspokajającej ogólnoludzkie zainteresowania intelektualne poznawania świata. Opowiadał się zawsze za klasyczną definicją prawdy, w myśl której prawdziwość przysługuje bezpośrednio tylko zdaniom, a teoriom (naukowym) tylko pośrednio. Początkowo przyjmował, że „sądy fizyki zarówno doświadczalnej, jak i teoretycznej posiadają kwalifikację prawdziwości lub nieprawdziwości absolutnej i obiektywnej”²³. Z biegiem czasu dostrzegał kontrowersyjny charakter prawdy w nauce, nie uważanej przez współczesną filozofię nauki za główny cel poznania naukowego. S. Kamiński uznawał w nauce (umiarkowaną) czynną rolę umysłu, fakt wpływu aparatury pojęciowej na wyniki naukowe oraz poglądy, że „prawdziwość tez naukowych nie jest ani przedmiotem, ani celem uprawiających fizykę”²⁴, że się ją tylko postuluje, ale się jej nie gwarantuje. Wzorem innych metodologów, S. Kamiński przyjął tezę, że kryterium naukowości – zamiast tradycyjnej prawdziwości i pewności – stanowi „możliwie najmocniejsze uprawomocnienie (usprawiedliwienie, dopuszczalność) zdań teoretycznych ze względu na odpowiednie wyniki obserwacji”²⁵.

Wiele uwagi poświęcił S. Kamiński kategorii racjonalności oraz udziałowi czynników racjonalnych w nauce i filozofii, przejawiających się głównie w jej warstwie teoretycznej. Po przebadaniu kryteriów racjonalności w filozofii nauki w okresie trzech pierwszych dziesiątków lat naszego stulecia, stwierdzał, że filozoficzny problem racjonalności (racjonalizmu) pojawił się dopiero na początku XX w. Dostrzegał w dziejach filozofii trzy tradycyjne opozycje: między racjonalizmem a empiryzmem (aprioryzmem a aposterioryzmem), jako spór o źródła poznania; między racjonalizmem a intelektualizmem, jako spór o władze poznawcze; między racjonalizmem a irracjonalizmem, jako spór o poznanie wartościowe, czyli ostateczne podstawy wiedzy.

Odróżniając racjonalizm metafizyczny (celowe uporządkowanie świata) od epistemologicznego (poznanie nie zależy od stanów emocjonalnych i woliwnych, lecz odwołuje się do rozumu i zmysłów), S. Kamiński łączył racjonalność

²³ *Problem prawdy w fizyce*, w: *Metoda i język*, s. 338.

²⁴ Tamże, s. 339.

²⁵ *Nauka i metoda*, s. 223.

nauki z epistemologicznym intelektualizmem: pojmowaniem intelektu jako trzeciej, oprócz zmysłów i rozumu, intuicyjnej, samozwrotnej i samokontrolującej władzy poznawczej, pośredniczącej między innymi w dialogu między czynnikami empirycznymi i teoretycznymi w nauce. Był przekonany, że intelektualizm pozwala na przezwycięzenie trudności związanych z poszukiwaniem i uzasadnieniem zasady indukcji. Jeśli empiryzmu nie wesprze się intelektualizmem, nauka pozostanie zbiorem nie powiązanych ze sobą danych („faktów”). Sam racjonalizm, minimalizując poznawczą rolę zmysłów i doświadczenia, wiedzie do idealizmu. Z tego względu S. Kamiński odrzucał zarówno wąski indukcyjizm pozytywistów, nie pozwalający dojść do wiedzy ogólnej, jak i Popperowski fallibilizm i probabilizm, przypisujący poznaniu naukowemu tymczasowość.

Współczesnej filozofii nauki zarzucał S. Kamiński ciasny racjonalizm, ponieważ nie dostrzega „istotnego pluralizmu wiedzy racjonalnej, traktując jako epistemologiczno-metodologicznie wartościowe jedynie poznanie typu naukowego”²⁶. Na uznanie racjonalności nauk empirycznych, różnej od racjonalności nauk formalnych, za szczególnie przypadek racjonalności w ogóle, pozwalało mu pojmowanie nauki jako *epistème* (średniowiecznej *scientiae*) oraz utożsamianie racjonalności wiedzy naukowej z jej metodycznością i szeroko pojmowaną logicznością. Jak świadczą jego wypowiedzi, nauka, mimo swych wielorakich ograniczeń, pozostała dlań wzorem poznania racjonalnego i w głębi duszy był on przekonany, iż celem nauki jest wiedza prawdziwa, a filozofii – konieczna.

Dostrzegając osłabienie wiodącej roli prawdy w nauce, S. Kamiński opowiadał się, w kwestii rozwoju nauki, za rodzajem umiarkowanego kumulatywizmu, który nie zakłada „ściślej korespondencji logicznej lub treściowej” między kolejnymi koncepcjami nauki lub teoriami naukowymi, lecz poprzestaje na przyjęciu ciągłości tradycji naukowej, przejawiającej się „głównie w przedmiotowym celu nauki: szukaniu najbardziej ogólnych i podstawowych aspektów rzeczywistości, pozwalających unifikująco ją wyjaśniać i uczynić zrozumiałą”²⁷.

Przed wszystkim jednak S. Kamiński był z temperamentu historykiem nauki, ustalającym jej naturę poprzez badanie zmian pojęcia nauki w dziejach. Uważał, że nie można zrozumieć sytuacji współczesnej nauki, jeśli się nie zna wcześniejszych etapów jej rozwoju. Badał przemiany nie tylko samego pojęcia nauki, lecz również teorii na jej temat na przestrzeni wieków. Stwierdzając, że dzieje pojęcia nauki spletają się z dziejami filozofii, pokazywał, jak zmieniające się koncepcje filozofii wywierały wpływ na przemiany pojęcia nauki. Zaproponował

²⁶ *O metodzie filozofii klasycznej*, s. 18.

²⁷ *Nauka i metoda*, s. 228.

nowatorskie wówczas rozumienie dziejów nauki jako dziejów pojęcia nauki w jego historycznych przemianach. Główne jego dzieło, *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*, można uważać za oryginalną próbę paradygmatycznego, bardziej filozoficznego niż historyczno-socjologicznego, przedstawienia różnych koncepcji nauki. Wykorzystując perspektywę filozoficzną i historyczną do systematycznych rozważań nad naturą poznania naukowego, S. Kamiński dostrzegał określone tendencje w rozwoju nauki. Rolę Kuhnowskiego paradygmatu odgrywa tu „koncepcja (pojęcie) nauki” oraz „tradycji naukowej”. Celem ustalenia głównych tendencji rozwojowych nauki odnotowywał wiernie wszystko, co wiązało się bezpośrednio lub pośrednio z nauką w jej długich dziejach. Ambicją jego było objęcie wszystkich ważniejszych zdarzeń i etapów z dziejów pojęcia nauki na podstawie całości dostępnego materiału historycznego, ze szczególnym uwzględnieniem czasów najnowszych i najnowszej literatury. Starał się odnotować każdego ważniejszego autora, pogląd, stanowisko, kierunek, szkołę i zmianę w ramach danego podejścia. Stąd jego prace są istną kopalnią wiadomości o różnych naukach i koncepcjach metodologicznych.

S. Kamiński wyróżniał cztery „gwałtowne i zasadnicze przemiany” pojęcia nauki w dziejach, wyznaczone nazwiskami Arystotelesa, Galileusza, Comte’a i Poppera, z którymi wiązał cztery wielkie koncepcje (paradygmaty) nauki: klasyczną, nowożytną, pozytywistyczną i Popperowską. Klasyczna koncepcja wiedzy unitarnej (filozoficzno-naukowej, zmierzającej do hierarchicznego ujęcia istot rzeczy) ukształtowała się w starożytności głównie za sprawą Arystotelesa, jako apodyktyczna teoria intuicyjno-dedukcyjna (genetyczny empiryzm oraz metodologiczny intelektualizm i racjonalizm). W XVII wieku (Galileusz, Newton), wskutek stopniowej emancypacji tzw. nauk szczegółowych i postępów matematyki, „doszło do utworzenia pojęcia wiedzy jako teorii dedukcyjnej, ale opartej na wynikach analizy ilościowej świata (aby można było stosować matematykę) oraz testowanej empirycznie. Zachowała jednak dalej kwalifikację prawdy i nieobalalności, gdyż umysł ludzki dzięki swej intuicji intelektualnej [...] jakby narzucał teorię światu”²⁸.

Za innymi historykami nauki (począwszy od P. Duhema) S. Kamiński przesuwania narodziny nauk przyrodniczych i nowożytnej koncepcji wiedzy przyrodniczej na wiek XIV. Stawia tezę, że istotną rolę w nowym sposobie traktowania wiedzy przyrodniczej odgrywały wówczas nie tyle nowe odkrycia i nowe zaobserwowane fakty, ile „przeobrażenia w samym stylu myślenia badaczy”, wywołane

²⁸ Tamże, s. 180 n.

m. in. rodzącymi się na przełomie XIII i XIV w. prądami filozoficznymi. Szczególnie miejsce w przemianach koncepcji wiedzy przyrodniczej przypisuje W. Ockhamowi²⁹, który odrzucił koncepcję jednolitości i jednorodności wiedzy, absolutyzm poznania i głosił, że poznanie wartościowe dotyczy jedynie konkretnych rzeczy.

Trzecia koncepcja wiedzy naukowej narodziła się głównie dzięki pozytywistom (A. Comte). Nauka ma dotyczyć wyłącznie zdarzeń ujętych w doświadczeniu zewnętrznym. Zmierza do uchwycenia ich prawidłowości, które otrzymuje się indukcyjnie, a weryfikuje empirycznie. Nie podejmuje pytań typu „dlaczego?”, lecz ogranicza się do odpowiedzi na pytanie „jak?”. Wartościowa jest tylko ta wiedza, która przyczynia się do ułatwienia życia i zaspokojenia elementarnych potrzeb człowieka. Czwarta koncepcja nauki powstała głównie dzięki K. R. Popperowi. Punktem wyjścia nauki „nie są mechanicznie nagromadzone i dogmatycznie przyjęte obserwacje, lecz twórczo ujęta problematyka, która rodzi się na gruncie całej dotychczasowej wiedzy (nie ma dychotomii zdań obserwacyjnych i teoretycznych). Zadaniem zaś nauki jest śmiało wysuwanie możliwie najogólniejszych hipotez wyjaśniających, które oparłyby się krytyce, a zwłaszcza rzetelnym próbom falsyfikacji na podstawie dotychczasowych doświadczeń. Cała wiedza ma charakter fallibilny, a jej prawdziwość nie stanowi kryterium naukowości. Aktualna nauka jest jedną z możliwych teorii w drodze do doskonalszego wyjaśnienia”³⁰.

Chociaż S. Kamiński nie uprawiał twórczo współczesnej logiki formalnej, miał pewne pomysły unowocześnienia tradycyjnej sylogistyki, jak uogólnienie praw kwadratu logicznego w języku rachunku zdań na wszystkie prawa wnioskowania bezpośredniego, krytyka wzoru C. A. Mereditha na liczbę (1) niezawodnych trybów sylogistycznych o n terminach: $l=n(3n-1)$ ³¹, podanie reguł sylogizmów dla zdań o zaprzeczonej podmiocie, wskazanie na rozbieżności kwantyfikacji tradycyjnej i współczesnej, analizy roli (w logice) tzw. pierwszych zasad myślenia. Badał również filozoficzne implikacje i konsekwencje twierdzenia Gödla. Uważał, że „cała logika współczesna stanowi dyscyplinę filozoficzną w szerokim tego ostatniego słowa znaczeniu”, i to „ze względu na swój ogólny i spekulatywny (a wedle niektórych również apodyktyczny) charakter oraz

²⁹ Ockhama koncepcja wiedzy przyrodniczej, w: *Metoda i język*, s. 255-265.

³⁰ *Nauka i metoda*, s. 181.

³¹ W sprawie liczby konkludujących trybów sylogistycznych, „*Studia Logica*”, 8 (1958), s. 165-176.

stosunkowo maksymalne wykorzystanie jej rezultatów”³². W pracach z semantyki logicznej S. Kamiński zajmował się definicją logiki formalnej, rolą funktorów w logice i języku potocznym, błędami słownego przekazywania myśli, koncepcją błędu logicznego, systematyzacją typowych błędów logicznych oraz teorią definicji³³.

Zwalczając scjentyistyczne zawężenie pojęcia nauki do nauk przyrodniczych, S. Kamiński budował swą koncepcję nauki tak szeroko, by dała się w niej zmieścić filozofia. Uważał zwłaszcza, że „zasadnicze problemy filozoficzne są [...] wieczyste, nieredukowalne do nauk szczegółowych”³⁴. Przeciwwstawiał sobie w sposób zasadniczy dwa metodologicznie różne typy filozofii: autonomiczną i nieautonomiczną, sam opowiadając się za uprawianiem pierwszej³⁵. Odróżniał filozofię jako poznanie specjalistyczne, o własnym punkcie widzenia (przedmiocie formalnym), metodzie i języku, od poznania zdroworozsądkowego, naukowego czy religijnego. Podkreślał potrzebę profesjonalnego uprawiania filozofii, gdyż wymaga ona „w zasadniczych sprawach rozwiązań realistycznych, ostatecznych i nieobalalnych”³⁶. Domagając się dla filozofii neutralnego punktu wyjścia, odrzucał dyskusyjny termin „filozofia chrześcijańska” (E. Gilson), natomiast godził się na to, że chrześcijańscy filozofowie mogą się inspirować światopoglądem chrześcijańskim i problemami religijnymi.

W ostatnim okresie swej działalności³⁷ przyjmował, że warunki poznania rzetelnego spełnia epistemologicznie i metodologicznie filozofia wyrastająca „na gruncie tradycji arystotelesowskiej, a charakteryzująca się maksymalizmem w stawianiu problematyki bytu, a w jej rozwiązywaniu intelektualizmem, realizmem i autonomicznością metodologiczną w stosunku do innych typów wie-

³² *Logika współczesna a filozofia*, „Roczniki Filozoficzne”, 9 (1961), z. 1, s. 64 n.

³³ *Definicja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1979 (dodruk 1985), kol. 1090-1092.

³⁴ *W kręgu filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Z dyskusji o dorobku Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej z okazji 60-lecia Uczelni*, „Życie i Myśl”, 1978, nr 11, s. 33.

³⁵ *Filozofia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 242-256.

³⁶ *Jak filozofować?*, s. 11.

³⁷ S. Kamiński tak siebie wówczas charakteryzował: „Ostatnio szczególnie wiele uwagi poświęca metodologii filozofii klasycznej, nawiązując w tym do międzywojennej tradycji J. Łukasiewicza, J. Salamuchy i I. M. Bocheńskiego. Chodzi o jak najszersze wykorzystanie wyników nowoczesnej logiki w budowaniu dyscyplin filozofii klasycznej. Do tego celu służą: metodologiczna typologia ujęć filozofii, determinacja przedmiotu filozofii, analiza możliwości aksjomatyzacji metafizyki ogólnej (poprzedzona charakterystyką jej ostatecznych przesłańek, stosowanych rozumowań i aparatury pojęciowej) oraz uzyskania obiektywnych prawd koniecznych”. *Stanisław Kamiński. Autobiogram i bibliografia*, s. 106-112.

dzy”³⁸. Odtąd silniej akcentował opozycję nauka–filozofia, dostrzegając, że metodologiczna pozycja poznania naukowego nie jest tak mocna, jak wymagała tego dla siebie filozofia maksymalistyczna. Głosząc hasło autonomii filozofii (klasycznej) względem nauki, głównie nadbudowywania tez filozoficznych na rezultatach nauk szczegółowych, S. Kamiński opowiadał się równocześnie za jej otwartością na nauki empiryczne, które mogą być dla filozofii heurystyczno-erudycyjną podbudową. Jednakże niekonieczne wyniki nauk empirycznych nie mogą stanowić fundamentu dla filozofii, mającej ambicje dostarczania wiedzy koniecznej.

S. Kamiński przestrzegał przed łączeniem filozofii klasycznej z innymi systemami filozoficznymi. Ich mieszanie jest z metodologicznego punktu widzenia niedozwolone, gdyż każda wielka filozofia ma własny przedmiot i swoistą metodę badania. Można jednak nawiązywać do innych filozofii heurystycznie i dydaktycznie. Chociaż opowiadał się za wykorzystywaniem wyników logiki, semiotyki i metodologii dla zrozumienia swoistości języka filozoficznego, opracowywania pojęć filozoficznych lub systematyzacji twierdzeń filozoficznych, stawał się z biegiem czasu krytyczny zarówno wobec praktykowanych sposobów formalizacji filozofii, jak i w ogóle wobec sensowności i możliwości prób formalizacji filozofii (klasycznej), m. in. ze względu na stosowanie narzędzi ekstensjonalnych do intensjonalnego i analogicznego języka filozofii³⁹.

Oprócz teoretycznego i praktycznego S. Kamiński podkreślał mądrościowy aspekt filozofii. Rozumiał filozofię fundamentalnie jako wiedzę kładącą ontologiczne i epistemologiczne podstawy pod naukę (m. in. ujawniając jej założenia⁴⁰) i inne dziedziny kultury. Sprzeciwiał się jednak traktowaniu filozofii jako służebnicy teologii: nie jest ona ani *ancilla*, ani *soror*. Służy raczej wierze niż teologii, dając „intelektowi teoretyczną argumentację, by ten z kolei popchnął wolę”⁴¹. Żądając od filozofa zaangażowania, przestrzegał, że „praktyczne zastosowanie filozofii jest wtórne w stosunku do teorii filozoficznej [...]. Nie może

³⁸ *Jak filozofować?*, s. 12.

³⁹ „Jak się wydaje, nikt już w naszych czasach – także dzięki Kamińskiemu – nie broni na serio wartości tak pojętej (jako przekład wypowiedzi naturalnego języka filozoficznego w symbolicznych parafrazach języka sformalizowanego) formalizacji. [...] Krytyka [...] nie obejmuje i nie dotyczy drugiego rodzaju formalizacji, [...] który polega na budowaniu sformalizowanej teorii bytu” (E. N i e z n a Ń s k i, *Stanisław Kamiński jako logik*, „*Studia Philosophiae Christianae*”, 29 [1993], nr 1, s. 168 n.).

⁴⁰ „Fizyk jako fizyk nie głosi twierdzeń filozoficznych, ale uprawiający teorię poznania fizykalnego, badający jego źródła i wartość zajmuje się interpretacją filozoficzną tez fizykalnych” (*Problem prawdy w fizyce*, w: *Metoda i język*, s. 335).

⁴¹ *Teologia a filozofia*, w: t e n ż e. *Światopogląd – religia – teologia*, s. 167.

istnieć filozofia praktyczna, jeśli najpierw nie będzie filozofii teoretycznej [...]. Cel wyjaśniający musi być zrealizowany wcześniej niż cel jakiś normatywny, konstruujący lub zastosowanie. Te ostatnie są owocami już zbudowanej teorii”⁴².

Żądanie S. Kamińskiego, by – w imię światopoglądowej neutralności i naukowości – to nie filozofia była zaangażowana, lecz zaangażowany był sam filozof, prowadzi, jak się wydaje, do pewnej aporii w rozumieniu filozofii⁴³. Sprzeciw S. Kamińskiego wobec ideologicznego uprawiania filozofii obejmował głównie filozofię światopoglądową (*Lebensphilosophie*), gdyż nie spełnia ona wysokich wymogów racjonalności. Równocześnie jednak cenił filozofię za to, że dostarcza wiedzy mądrościowej w postaci „najgłębszych podstaw racjonalnych dla poglądu na świat”⁴⁴. „Pogląd na świat” pojmował przy tym (za K. Jaspersem) jako kategorię antropologiczno-historyczną: „globalną interpretację i ocenę świata lub ostateczne uzasadnione samookreślenie się człowieka w aspekcie uniwersalnego zachowania się”⁴⁵. Sapiencjalną funkcję spełnia zwłaszcza metafizyka, dostarczając najogólniejszego, najgłębszego, najbardziej fundamentalnego rozumienia całej rzeczywistości.

STANISŁAW KAMIŃSKI

– PHILOSOPHER, PHILOSOPHER OF SCIENCE AND SCIENCE HISTORIAN

S u m m a r y

S. Kamiński (1919-1986) was a philosopher, philosopher of science and science historian. His main fields of interest were: history of science and logic, general and special methodology, methodology of philosophy and (medieval) semiotics. He saw his main achievements in the domain of the theory of science and the methodology of classical philosophy, especially in the studies of the method and language of metaphysics. He gave a methodological description of general metaphysics, philosophical anthropology, ethics, philosophy of religion, philosophy of history and studies on religion (religiology). He investigated the beginnings of the mathematical induction in the Middle Ages and in modern times, modern history of the theory of definition (Th. Hobbes, B. Pascal, J. Locke, E. B. de Condillac, J. D. Gergonne), the theory of argumenta-

⁴² W kręgu filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 32.

⁴³ Andrzej Bronk, Stanisław Majdański, *Filozofia w życiu człowieka (w nawiązaniu do idei ks. Prof. Stanisława Kamińskiego)*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 40 (1997), nr 3-4, s. 19-27.

⁴⁴ *Jak filozofować?*, s. 184.

⁴⁵ Tamże, s. 29.

tion (reasoning), the structure and the evolution of scientific theory, the deductive method (B. Pascal, G. W. Leibniz, G. Frege), the achievements of logic and philosophy in Poland.

A characteristic feature of S. Kamiński's philosophical and methodological approach was a specific historicism, consisting of referring to the heritage of the past and at the same time to the latest achievements in logic and philosophy of science. He looked to history for inspiration, for how to solve his own problems and for a partial confirmation of legitimacy of his answers. He also used history to better understand the context of the discussed problems. His methodological interests are characterized by a philosophical and historical approach. He had a broad concept of knowledge and was maximalist both in raising questions and in giving answers. He cultivated the ideal of rational knowledge. In accordance with classical philosophy he saw the substance of person as being *ens rationale*, a being realizing himself in a disinterested search for a theoretical truth, whose highest expression is philosophy. He stressed the epistemological and methodological plurality of knowledge and distinguished (with Kant) a material and formal part of knowledge, assuming that the formal element manifests itself as the logical form in the formal procedures of the (scientific) cognitive processes, that is in the (scientific) method and the (scientific) language. Making many attempts at a methodological characterization of different types of cognition and knowledge he distinguished – besides commonsense knowledge that lies at the bottom of any other type of knowledge – the scientific, philosophical and theological knowledge. None of them can be reduced to other type of knowledge, because each of them has its own problems, goals and methods. At the top there is a kind of sapiential knowledge which is much more than a simple generalization of all particular kinds of knowledge.

S. Kamiński indebted his understanding of science to contemporary philosophy and to the classical philosophy. The nature of science was determined by him from the point view of its subject matter, aims, methods, logical structure and genesis. The question of what science is concerned with, i.e. what is its subject matter, is a philosophical question, it presupposes an appropriate understanding of the nature of the world. S. Kamiński opted for a pluralistic approach to the world: the principal object of science is the objective world but so are subjective states of man and products of his mind and his language. The best diagnostic test of the scientific character of science is the scientific method. Also here – rejecting the scientism (i.e. the view, that the scientific method and knowledge is the pattern and the measure of each knowledge) – S. Kamiński takes a pluralistic attitude. Accepting that the scientific method is not simple, that there is not one uncomplicated ideal way of doing science, and that because of the multiplicity of questions and scientific aims it would be difficult to construct one universal scientific method as a uniform set of rules for every kind of science, S. Kamiński assumes that different subject matter and different goals of scientific cognition require different research strategies and types of cognitive procedures. One manifestation of S. Kamiński's methodological pluralism is his antinaturalistic position in the theory of the humanities where he supported the thesis of their methodological autonomy with regard to natural sciences. Closer to the philosophical cognition and knowledge, the humanities do not meet and can not meet the conditions imposed upon the natural sciences, as they differ from them in subject matter (the world of culture) and hence in method (understanding, interpretation) used.

The publications of S. Kamiński include over 350 positions. During his life he published three books: *Gergonne'a teoria definicji* [*Gergonne's Theory of Definition*], Lublin 1958; *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk* [*Concept of Science and Classification of Sciences*], Lublin 1961, 1981¹; and [together with M. A. Krapiec] *Z teorii i metodologii metafizyki* [*On the Theory and Methodology of Metaphysics*], Lublin 1962. After his death five volumes of *Collected Papers*

have been published: vol. I: *Jak filozofować? [How to Philosophize? Studies in Methodology of Classical Philosophy]*, edited by Tadeusz Szubka, Lublin 1989; vol. II: *Filozofia i metoda. Studia z dziejów metod filozofowania [Philosophy and Method. Studies from the History of the Method of Philosophizing]*, edited by Józef Herbut, Lublin 1993; vol. III: *Metoda i język. Studia z semiotyki i metodologii nauk [Method and Language. Studies in Semiotics and Philosophy of Science]*, edited by Urszula Żegleń, Lublin 1994; vol. IV: *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk [Science and Method. Concept of Science and Classification of Sciences]*, edited by Andrzej Bronk, Lublin 1992; vol. V: *Światopogląd – Religia – Teologia [Worldview – Religion – Theology]*, edited by Monika Walczak and Andrzej Bronk, Lublin 1998.

Summarized by Andrzej Bronk